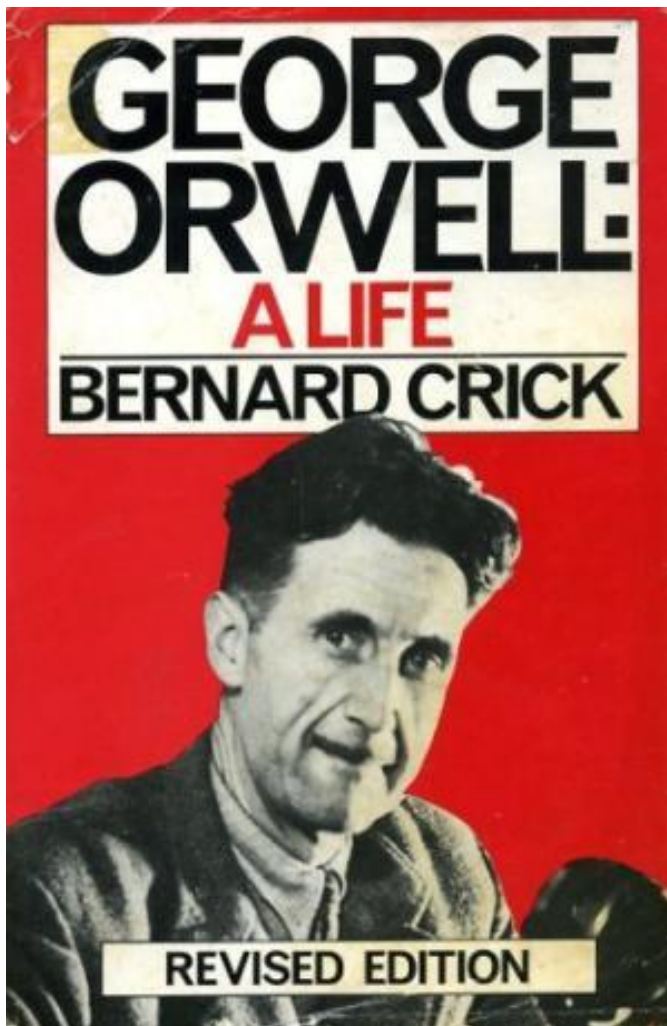




Orwell a sperat să nu îi fie scrisă nicio biografie, dar tentația era mult prea mare. Dacă voia i-ar fi fost ascultată, lumea ar fi fost văduvită de cunoașterea unuia din cei mai integri intelectuali ai veacului trecut. Iar cum secolul XX nu a debordat de intelectuali dacă nu virtuoși, măcar cinstiți cu ei înșiși, o viață a scriitorului englez era musai să fie scrisă, măcar și pentru a scoate în evidență un personaj excepțional.

Bernard Crick, în „George Orwell. A life”, i-a făcut cinste eroului cărții, chiar dacă, în mod cert, scriitorul ar fi avut destule obiecții. Lui Orwell nu îi plăcea să vorbească despre propria persoană, era rezervat, civilizat, cu maniere și principii engleze. Până și pseudonimul l-a adoptat doar pentru a nu-și pune părinții într-o situație penibilă la apariția primului roman, în care își descria viața de cerșetor voluntar. Așa că probabil nu ar fi fost încântat să-și vadă trecutul, cu toate intimitățile, neajunsurile, dar și momentele de strălucire discretă, sub lupa unui microscop nemilos.

După lectura cărții lui Crick, ceea ce îmi pare că îl distinge definitiv pe Orwell este poziția sa fundamentală de anti-ideolog.

Scriitorul s-a revendicat, până la final, de la stânga politică, însă tot el spunea că nu poți rămâne onest, decât dacă stai departe de etichetele de partid. În carte nu apar doar vorbele sale memorabile despre refuzul ideologiei („Există oameni, cum ar fi vegetarienii sau comuniștii, cu care nu poți să stai de vorbă. Trebuie doar să-ți spui povestea, fără să-i iei în seamă, și atunci e posibil să se întâmple un lucru remarcabil: încep să te asculte” sau „Ce mă dezgustă la oamenii de stânga, în special la intelectuali, este ignoranța absolută legată de modul în care se întâmplă lucrurile, de fapt. M-a uimit întotdeauna asta, când eram în Burma, și citeam literatură imperialistă.”), ci o sumedenie de întâmplări care dau seama de un intelectual mai atent la complexitatea infinitesimală a vieții, decât la abstractizările reduționiste ale teoriei.

În Spania, de pildă, refuză să împuște pe front un soldat inamic, care tocmai își exercitase în, bătaia puștii, neatent, funcțiile fiziologice: „Un om care-și trage pantalonii pe el nu este un „fascist”, este un om ca toți oamenii”. În Burma refuză rolul de erou civilizator („Noi, anglo-indienii, am putea fi aproape suportabili, dacă am admite că suntem hoți și ne-am continua hoțiile, fără vorbărie inutilă”), dar nici nu se erijează în revoluționar eliberator („...cu o altă parte a corpului, gândeam că cea mai mare bucurie din lume este să înfigi o baionetă în ventrele unui călugăr budist”). Are doar un respect sănătos pentru cultura locală și constată că tirania colonialistă a omului alb îi distruge libertatea de acasă. În zonele muncitorești din nordul Angliei, unde locuiește alături de mineri, descoperă casele lor, nu dintre cele mai proaste („casele muncitorilor...mă fac să-mi dau seama că epoca în care am trăit nu a fost cea mai rea, până la urmă”), deși îi contrazic presuposițiile.

Luciditatea în fața stalinismului și a marxismului, clipa sa de răzvrătire supremă în fața consensului, deși, probabil, pe urmele prietenului său Cyril Connolly, s-ar putea spune că întreaga sa viață nu a fost altceva, nu este eludată de Crick, la rândul său un intelectual cu puternice simpatii socialiste. Orwell, ne subliniază biograful, a fost unul dintre pușinii intelectuali stângiști care a văzut în fascism nu un ultim stadiu al capitalismului, ci o perversiune a socialismului. Observația, oricum meritorie, este completată de interpretarea regimului franchist, în care Orwell vede mai degrabă o încercare de a restaura feudalismul decât fascismul. Ambele opinii sunt și astăzi la fel de originale ca și atunci, cu atât mai mult cu cât nu sunt nicidecum lipsite de adevăr. Ceea ce spune destule atât despre Orwell, cât și despre epoca în care trăim.

Marxismul, cu dogmele sale implacabile și necruțătoare, era o țintă ideală pentru tirul lui Orwell, iritat vizibil de echivalarea artei cu propaganda, de lozincile debitate fără încetare, unele încă în vigoare și astăzi („Evoluție, nu Revoluție”, „Libertatea este în pericol, apăr-o cu toate puterile”,

„Expropriază-i pe expropriatori”), de canoanele politice incontestabile. „Problema principală cu toți ortodocșii marxiști este că, întrucât au un sistem care pare să explice orice, nu se mai obosesc să afle ce gândesc oamenii.”

Nu e de mirare că apariția romanului „Ferma animalelor” certifică divorțul de editorul stângist, Victor Gollancz, tocmai din cauza criteriilor ideologice, deși Orwell, ne spune Crick, oricum nu ar fi dorit să publice sub oblăduirea sa, de la bun început. Refuzul lui Gollancz de a tipări cartea a fost motivat de mesajul antisovietic al lui Orwell, cu toate că „Ferma animalelor”, după cum a remarcat imediat T.S. Eliot, un alt editor care a respins cartea, are un mesaj fundamental socialist (Eliot îl numește „troțkist”).

În instrumentarea politică ulterioară a romanului, în special datorită filmului de desene animate sponsorizat de [CIA](#), acest „detaliu” se pierde, dar Eliot a reușit să prindă în scrisoarea de refuz, scăderea principală a cărții. „În definitiv, porcii tăi sunt mult mai inteligenți decât celelalte animale și, de aceea, sunt îndreptățiți să conducă ferma - de fapt, Ferma Animalelor nu ar fi putut să existe fără ei: deci, ar fi fost nevoie (se poate deduce) nu de mai mult comunism, ci de mai mulți porci interesați de soarta comunității.”

În urma acestui episod, Orwell, simptomatic, nu i-a purtat deloc pică lui Eliot, pe care îl aprecia suficient ca scriitor, după cum notează Crick, deși opțiunile-i politice le considera „reacționare”.

De altfel, atitudinea generală a lui Orwell față de ideologie este impecabil rezumată de episodul survenit după demolarea într-o recenzie a scriitorului comunist Stephen Sander. Cei doi se întâlnesc, iar autorul lui „1984” se poartă mai mult decât cavalereste, ba chiar este foarte prietenos. Sander este contrariat, iar Orwell îi răspunde într-o scrisoare memorabilă „Când întâlnești pe cineva în carne și oase, îți dai seama imediat că este un om, nu un fel de caricatură care personifică anumite idei. Acesta este, parțial, motivul pentru care nu frecventez cercuri literare, pentru că știu din experiență că, odată ce m-am întâlnit și am vorbit cu cineva, nu voi mai fi în stare niciodată să mă manifest cu violență intelectuală în ceea ce-l privește, nici chiar atunci când știu că ar trebui.”

Cu toate acestea, reflexele ideologice nu lipsesc, iar Crick nu ezită să le surprindă rece. Programul său politic pentru Anglia, din timpul războiului, abundă în propuneri umanitariste ridicole și sentințe marțiale, dar ceea ce merită remarcat este că toate aceste chingi mentale nu transpar în viața personajului, care se încapățânează să vadă peste tot oameni, și nu ideologii încarnate.

Deși tentația era mare, Bernard Crick nu cade în hagiografie, iar episoadele dezavantajoase sub raport moral sunt decelate fără condamnare. De pildă, absorbit complet de munca sa, Orwell nu mai are timp și atenție, în felul cel mai concret cu putință, de a vedea suferința celor apropiați. Nu doar moartea cumnatului său, care era și doctorul familiei, trece neremarcată în jurnal și scrisori, dar până și suferința primei soții, chinuită de boală, este tratată oarecum superficial. Vorbind despre fratele său, Eileen Blair, soția lui Orwell spunea: „Dacă eram la celălalt capăt al lumii și i-aș fi trimis o scrisoare în care să-i spun să vină imediat, ar fi venit. George nu ar fi făcut asta. Pentru el, munca are prioritate în fața oricui”. Moartea primei soții, survenite în urma unei operații, în timp ce Orwell era plecat din țară, deși era conștient, în pofida unor lămuriri epistolare, că situația ei este departe de a fi liniștitoare, nu este nici ea cea mai exemplară clipă din viața scriitorului. Într-o scrisoare adresată unei potențiale consoarte, după ce rămâne singur, Orwell își mărturisește spășit nu doar această vină.

Până și cu aceste scăderi, prin comparație cu viețile unor iluștri intelectuali moderni, e greu să nu remarci rămășițele încă serioase de virtute prezente la Orwell. Inclusiv atitudinea și greșelile față de prima soție nu au nimic din cruzimea, brutalitatea și infidelitățile unui Sartre sau Hemingway. Apoi, spre pildă, adoptă un băiat și se ocupă consistent de educația sa, iar contraexemplul rapid care îți vine în minte este Rousseau cu cei patru copii abandonați în orfeline. În relația cu părinții păstrează aproape în permanență o deferență și o grijă care aduce a pietate filială, mai ales dacă luăm în considerare iconoclasmul personajului. Mergea acasă, ne asigură Crick, mult mai des decât contemporanii săi, se interesa de soarta părinților, a dorit cu intensitate toată viața ca ei să fie mândri de el și de munca sa, nu le-a purtat resentimente niciodată pentru vini reale sau închipuite, a fost prezent la moartea tatălui și s-a asigurat că mamei sale îi merge bine apoi. Lipsesc efuziunile sentimentale, dar nici nu se cuvine a fi așteptate, dat fiind mediul anglican-burghez al familiei, care explică probabil și instinctele sale de conservator cultural. „Nu vreau să abandonez total viziunea asupra lumii pe care am dobândit-o în copilărie. Cât timp voi trăi, voi continua ... să iubesc și să mă bucur de pământ, de lucruri concrete și bucăți de informații inutile”

Deși un pesimist funciar, speranțele lui Orwell erau legate de păstrarea bunei cuviințe în rândul oamenilor simpli. De la intelectuali nu avea niciun fel de așteptări bune.

Până și în preferințele estetice, scriitorul se atașase de trecut (îi recomandă unui cititor să se apuce de Dickens și Conrad înainte de a trece la Lawrence și Joyce, marea sa dragoste a rămas Swift, este dezgustat de Dali etc.), fiind, în același timp, poate primul care a sesizat că un stil limpede este inextricabil legat de ideea de libertate (vezi eseul „Politics and English Language”). În același sens, îi datorăm lui Orwell observația, făcută într-o epocă încă respirabilă, că pornografia merge mână-n-mână cu puterea și violența („Raffles and Miss Blandish”). Bernard Crick nu este fericit să constate aceste opțiuni culturale, dar nici nu le pune sub obroc.

Sfârșitul scriitorului este tratat cu meticulozitate și empatie de biograf, deși cu siguranță anumite detalii Orwell le-ar fi dorit cenzurate. „Stoicismul”, deși am putea bănuși, mai firesc, educația cvasivictoriană, iese la iveală odată cu absența oricărei văicăreli autocompătitoare în fața unei maladii care îl transformase în invalid. Boala și iminenta moarte sunt consemnate de Orwell în scrisori fără nimic tragic în ea. Gândurile îi zboară către cărțile pe care le-ar mai putea scrie și la băiatul său, Richard. Comparația cu finalul, deliberat inconștient, al unui Aldous Huxley, ni se impune.

Astfel, odată familiarizat cu personajul, cititorul nu mai are nicio surpriză când află că Orwell a cerut să fie îngropat conform ritualurilor Bisericii Anglicane, în rândurile căreia se simțea suficient deconfortabil.